

MİMARLIK VE KENT PLANLAMA EĞİTİMİNDE KENTSEL MORFOLOJİ

Şebnem Hoşkara*, Nevter Zafer Cömert**, Özge Selen Koç***

*Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, KKTC, Prof. Dr.

**Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, KKTC, Doç. Dr.

***Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, KKTC, Arş. Gör.
sebnem.hoskara@emu.edu.tr, nevter.zafer@emu.edu.tr, ozgeselen.koc@cc.emu.edu.tr

Kentler, biçimsel çeşitliliğini oluşturan fiziksel, sosyal ve doğal yapıların bir araya geldiği yerleşim yerleridir. Kentin temel fiziksel bileşenleri olan kentsel alanların (sokaklar, meydanlar), parsellerin ve binaların bir araya gelmesiyle oluşan kentsel dokular, kentlerin biçimlerini oluşturmaktadır. Kentsel morfoloji, en genel anlamda kentsel biçimin incelenmesi olarak tanımlanabilir. Whitehand'in (2001) tanımına göre, kentsel morfoloji, kentsel büyümenin döngüsel doğasını, kentsel formların üretimindeki adaptasyon ve yeniden gelişme süreçlerini, farklı aktörlerin ve kentsel formların etkilerini incelerken, gelecekte kentsel form üretmek için bir temel oluşturur. Bu çalışmanın temel dayanağı, kentsel morfolojik çalışmaların kentsel mekanların şekillenmesinde baş aktörler olan mimarlar, kentsel tasarımcılar ve şehir plancıları için tasarım ve planlama süreçlerine önemli veriler sağlayacağıdır. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı, hem lisans hem de lisansüstü düzeyde Türkiye ve Kıbrıs'taki mimarlık ve şehir ve bölge planlama programlarında kentsel morfoloji öğrenimi/egitimi, kapsam ve metodolojilerini ortaya çıkarmak ve araştırmaktır. Bu amaçla, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve şehir ve bölge planlama lisans ve lisansüstü programlarının müfredatları ayrı ayrı incelenerek kentsel morfolojinin tüm program düzeni içindeki yeri tespit edilecektir. Buna ek olarak ilgili programlarda kentsel morfoloji dersi veren akademisyenlerle bir anket yapılacaktır. Çalışma sonunda elde edilecek bulgularla, mimarlık ve kentsel planlama eğitiminde kentsel morfolojik çalışmaların hangi bağlamda ele alındığı ve bunun mimarlık ve planlama uygulamalarına nasıl yansıtacağı konusunda öngörülerde bulunulması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel morfoloji, mimarlık eğitimi, şehir planlama eğitimi, yüksek lisans, lisans

Giriş

Araştırmmanın amacı, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve kent planlama lisans ve yüksek lisans programlarında kentsel morfolojinin hangi kapsamda, nasıl ve hangi yöntemlerle öğretildiğini ortaya konması ve bu konuda önerilerin geliştirilmesidir. Bu doğrultuda araştırmada, morfoloji temelli araştırma tekniklerinin, üniversitelerin mimarlık/planlama lisans ve yüksek lisans programlarındaki kent formu ve kentsel morfoloji ile ilgili derslerinde, hangi yöntemlere göre yürütül-

düğü ve tasarım / planlama stüdyoları ile hangi şekilde kesiştirilerek ele alındığı incelenmiştir. Araştırmada, kent formu ve kentsel morfoloji kavramının Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve kent planlama lisans ve yüksek lisans programlar üzerinden eğitimdeki rolünün belirlenmesi hedeflenmiştir.

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda araştırmada, "kent formu ve kentsel morfoloji kavramlarının eğitimdeki rolü nedir" temel sorununa yanıt aranırken, bağlı olarak sorulan alt araştırma soruları ise şunlardır;

- (i) Kentsel morfoloji nedir?
- (ii) Hangi alanlarda kentsel morfoloji öğrenmeli/eğitimi verilmeli?
- (iii) Kimler kentsel morfoloji öğrenmeli/eğitimi almalı?
- (iv) Neden kentsel morfoloji öğrenimi/eğitimi?
- (v) Kentsel morfoloji öğreniminin/eğitiminin kapsamı ne olmalı?
- (vi) Kentsel morfoloji öğrenimi/eğitimi nasıl olmalı?

Bu sorulara yanıt aranırken, çalışmanın kapsamında, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve kent planlama lisans ve yüksek lisans programları derslerinde, kent formu ve kentsel morfoloji konularının nasıl dahil edildiği incelenerek değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Üniversitelerin sunmuş olduğu kent formu ve kentsel morfoloji eğitiminin düzeyi belirlenirken, çıkarılacak sonuçların gelecekteki çalışmalara ve eğitim modeli oluşturmada katkısı üzerinde durulmuştur.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, literatür araştırması, kentsel morfoloji kavramının tarihsel süreci ve Türkiye & Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve kent planlama lisans ve yüksek lisans programları bulunan Üniversitelerin web siteleri üzerinden ders programları taranması yapılmıştır.

Bunun yanı sıra araştırmada; kentsel morfoloji dersleri vermekte olan uzmanlara yönelik, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı üzerinden 170 kişiyi kapsayan anket çalışması ile veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, anket dökümü ve grafiksel gösterim teknikleri ile sunulmuş ve ortaya çıkan verilerin değerlendirilmiştir. Bu bildiri, ilgili araştırmanın ilk ve ön bulgularını paylaşmaktadır. Söz konusu çalışma kapsamında ulaşılamayan uzmanlara, çalışmanın devamında birebir ulaşılarak, bulgular zenginleştirilecektir.

Kentsel Morfoloji ve Eğitimi

Kentler ve kamusal mekanlar ile ilgili yetkililer, politika üretenler, kentsel tasarımcılar ve akademisyenler göç akışları, trafik sıkışıklığı, arazi kullanım dağılımı, artan mekânsal eşitsizlikler, erişilebilirlik ve yürünebilirlik gibi çeşitli tasarım sorunlarını da kapsayan kentsel yönetim konularına yanıt vermek için yoğun çalışmalar yürütmektedir.

Bu çalışmalar kapsamında kentsel formun bir alt ölçeği olan kentsel morfoloji, kentsel tasarımın belirleyici boyutlarından kabul edilmektedir. Kentsel formu anlama, hem teorik hem de uygulama açısından çeşitli yaklaşımların araştırılması ve kentsel tasarım eğitimi ile birlikte pratiğe aktarılması için önemli bir adımdır.

Kentsel morfoloji konularının ne zaman öğretilmeye başlandığına dair kesin bir bilgi yok gibi görünmesine rağmen, Çalışmalar, araştırmacıların mekansal oluşum ve kentsel biçimleşme üzerine profesyonel bir ilgi geliştirmeye başlaması ve kentsel morfoloji kavramının yüksek öğretim kurumlarında içerisinde kullanılmasıyla başlamasının aynı zamana denk geldiğini göstermektedir.

Bu kapsamda önceki çalışmaların ışığında, 19 yy. sonlarında Johannes Fritz'in yazdıklarının kentsel morfolojinin öğretilmeye başlamasının bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Aslında lisede tarihçi olan Fritz morfolojik çalışmaların farklı disiplinlerle ilişkilendirilebileceğini bizlere göstermiştir.

Tarihçe

19. yüzyılın başlarında kent dokusu hakkında fazla bilgi mevcut değildi. Johannes Fritz, liselerde vermiş olduğu tarih dersleri vasıtasıyla 19. yüzyıl kent dokusuna dayalı olarak morfoloji öğreten bir kent plancısı olarak bu dönemin başlıca yayın kaynağı olmuştur. Fritz, tarih alanında yapmış olduğu morfolojik araştırmalar disiplinler arası bir ilerleme kaydetmiştir.

Morfolojik analiz, Almanya'da Halle Üniversitesi'nde çalışan Otto Schlüter'in (1899) çalışmasının incelenmesiyle başladı. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, Hugo Hassinger (1912) coğrafya, tarih ve jeoloji entegrasyonu yoluyla morfolojinin disiplinlerarası yaklaşımlarının temelleri attı. Hassinger'in özellikle Viyana'nın tarihi kenti üzerindeki çalışmaları morfoloji alanında önemli bir adım olmuş ve kentin mimari nitelikleri ile birlikte çalışılması ise kentsel morfoloji alanını şekillendiren mimari, coğrafya, tarih ve planlama disiplinleri ile birlikte sentezlenen ilk çalışma olmuştur. 1950'li yıllarda Orta Avrupa, Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bilimsel çalışmalar başlatılıp tartışılma da dünya genelinde morfolojinin nasıl yürütüleceği çok fazla sorgulanmamıştır.

İtalya'da ilk morfolojik çalışmalar Saverio Muratori (1952) ile başlamış ve daha sonra morfolojide tipomorfolojik ve tipolojik konular Gianfranco Caniggia (1975) tarafından tipolojik teorik görüşü ile birlikte morfoloji üzerine yapılan çalışmalar da geliştirilmiştir.

Bu kapsamda İtalya'da Muratori ve Carlo Aymonino mimarideki tipolojik süreçleri tipomorfolojik açıdan tartışmaya başlayarak kuramsal çerçeveye yerleştirmişler sonrasında Gianfranco Caniggia'nın, tipomorfolojik kavramı ile birlikte, özellikle bu çalışmalarının ortaya çıkardığı düşünce okulu içinde geliştiriliyordu. Buna paralel olarak İngiltere'deki; MRG Conzen (1949), temel morfolojinin ötesinde genel morfoloji planını geliştirdi ve Avrupa'daki farklı şehir ve kasabaların morfolojik planlarını kapsamlı bir şekilde tamamladı. Bu, tasarım ve planlama

eğitimindeki profesyonel uygulamaların yanı sıra teorik olarak morfolojinin nasıl olacağını öngörme ile ilgiliydi ve kentsel morfolojinin kavramsal gelişiminde değil aynı zamanda tasarım ve planlama eğitiminde meslek pratiğine nasıl dönüşeceğinin de başlangıcı sayılmaktaydı.

İlk morfoloji dersleri 1960'larda Glasgow üniversitesinde planlama öğrencilerinin seçmeli ders olarak almaya başlaması ile kentsel tasarım alanında morfoloji eğitim sistemine girmiş, 1970'lerde ise Birmingham Üniversitesi Kentsel Morfoloji Araştırma Grubu olarak adlandırılan ve kentsel tasarımın ayrılmaz bir parçası olan kentsel formun tartışıldığı ilk ders olarak hayat bulmuştur.

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs: Bulguları

1994 yılında kurulan ISUF (*International Seminar on Urban Form*) farklı alanlarda morfoloji konusunda çalışan araştırmacıları, uygulamacıları ve akademisyenleri bir araya getirerek kentsel morfolojinin farklı ülkelerde kurumsallaşmasında öncü rol oynamıştır. Murat Güvenç'in Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumunda yaptığı konuşmada, İtalyan Fransız, İngiliz ve ABD'deki okullar arasında tam anlamıyla bir görüş birliği sağlanmasa da, bu okulların etkileşimi sonucunda, kentsel morfoloji, günümüzde, özerkliği tanınan disiplinler arası bir uzmanlık alanına dönüş olduğu vurgulanmış ve Avrupa dışı ülkelerde geçerliliklerinin kabul görmesi kentsel morfolojinin akademik sürdürülebilirliğini güvence altına almıştır.

Türkiye'de İstanbul Teknik Üniversitesi'nde mimar ve şehir plancısı olan Ayşe Sema Kubat, tüm bu kentsel morfolojik çalışmaları takip eden, disiplinler arası ve lisansüstü düzeyde ilk Kentsel Morfoloji dersini vermiştir. Bu makalenin yazarlarından biri olan Nevter Zafer Comert ise Kıbrıs'ın kuzeyinde, Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde kentsel morfoloji dersi veren ilk akademisyendir. Tüm bu girişimlerin etkisiyle son zamanlarda hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta kentsel morfoloji üzerine yapılan çalışmalarda artış gözlemlenirken morfoloji kavramının farklı disiplinler ile ilişkilerinin geliştirilmesine büyük olanak sağlamıştır.

Araştırma Bulguları

Bu çalışmanın veri toplama metodolojisi hem nitel hem de nicel yöntemlere dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşmak için literatür taraması ve web sitesi incelemesine dayalı belgesel araştırma yapılmış ve morfoloji temelli araştırma tekniklerinin farklı disiplinler ile ilişkileri anket çalışması ile incelenmiştir. Kentsel morfoloji eğitimi kavramının gelişim süreci hakkında daha önce yapılmış araştırmaların incelenmesinin ardından, web sitelerinin incelenmesi yoluyla yapılan literatür taraması, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve şehir planlama programlarında lisans ve yüksek lisans düzeyindeki üniversitelerin müfredatlarına odaklanmayı amaçlamaktadır.

Son adım, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki ilgili programlarda kentsel morfoloji dersi veren akademisyenlerle yapılan bir anket çalışması olarak planlanmıştır;

Bu doğrultuda Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı aracılığıyla 170 akademisyene ulaşılmış ve geri dönüşler doğrultusunda 35 akademisyen ile %20'yi kapsayan bir pilot grup oluşturulmuştur.

Web Taraması Sonuçları

Bu çalışma, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve şehir ve bölge planlama lisans ve yüksek lisans programlarının müfredatları incelenerek gerçekleştirilmiştir. Web sitelerinden edinilen bilgilere göre lisans ve lisansüstü düzeyindeki dersler ve ders detayları aşağıdaki tablolarda (1-5) yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklem Grubunu Oluşturan Kentsel Morfoloji içerikli derslerin Mimarlık Bölümleri Lisans düzeyinde web taraması verileri

MİMARLIK BÖLÜM LİSANS DÜZEYİNDE WEB TARAMASI			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Abdullah Gül Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Araştırmalar ARCH 311	Zorunlu
2	Balıkesir Üni. Mimarlık Bölümü	Kültür, Konut ve Morfoloji	Seçmeli
3	Erciyes Üni. Mimarlık Bölümü	Mimarlıkta Morfoloji Temelli Çalışmalar MIM S07	Seçmeli
4	Eskişehir Osmangazi Üni. Mimarlık Bölümü	Kent Morfolojisi 152014561	Seçmeli
5	Eskişehir Osmangazi Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Tasarımın Boyutları I	Seçmeli
6	Mardin Artuklu Üni. Mimarlık Bölümü	Mimari Proje VII	Seçmeli
7	Mersin Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji CRP332	Seçmeli
8	Ondokuz Mayıs Üni. Mimarlık Bölümü	Mekan Analizi MIM 325	Seçmeli
9	Trakya Üni. Mimarlık Bölümü	Kentlerin İzleri ve Yaşam MIM 403	Seçmeli
10	Alanya Hamdullah Emin Pasa Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Çalışmalarda Tipomorfolojik Analiz ARCH328	Seçmeli
11	Çukurova Üni. Mimarlık Bölümü	Mimaride Tipoloji Çözümleme Teknikleri MIM346	Seçmeli
12	Çukurova Üni. Mimarlık Bölümü	Mimaride Mekansal Dönüşümler MIM447	Seçmeli
13	Bilkent Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Mekanın Morfolojisi ve Tipolojisi LAUD 324	Seçmeli

14	İstanbul Kültür Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji ARC0402	Seçmeli
15	İstanbul Kültür Üni. Mimarlık Bölümü	Kent Biçiminin Analizi MIM0403	Seçmeli
16	İstanbul Kültür Üni. Mimarlık Bölümü	Kent Biçiminin Çözümlemesi ARC0410	Seçmeli
17	İstanbul Medipol Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji Ve Tasarım Stüdyosu MIM3157620	Zorunlu
18	İstinye Üni. Mimarlık Bölümü	Mimarlıkta Morfoloji MIM017	Seçmeli
19	İstinye Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji MIM024	Seçmeli

Tablo 2. Örneklem Grubunu Oluşturan Kentsel Morfoloji içerikli derslerin Mimarlık Bölümleri Lisansüstü düzeyinde web taraması verileri

MİMARLIK BÖLÜM LİSANSÜSTÜ DÜZEYİNDE WEB TARAMASI			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Gebze Teknik Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji MM-559	Seçmeli
2	Karabük Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji CRP 521	Seçmeli
3	Cukurova Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji MM-559	Seçmeli
4	Baskent Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Morfoloji MİM506	Seçmeli

Tablo 3. Örneklem Grubunu Oluşturan Kentsel Morfoloji içerikli derslerin Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri Lisans düzeyinde web taraması verileri

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ LİSANS SEVİYESİNDE WEB TARAMASI			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Atatürk Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Türk Kentleri Evrimi SBP 222	Seçmeli
2	Dokuz Eylül Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Tarihi Kent Merkezleri Mekansal Değişim Süreci PLN 4480	Seçmeli
3	Gazi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Anadolu Kentsel Mekan Değişimi SBP 3154	Seçmeli
4	Gazi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Morfoloji CRP 4312	Seçmeli
5	Gebze Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Şehirselsel Büyüme SBP411	Zorunlu

Mimarlık ve Kent Planlama Eğitiminde Kentsel Morfoloji

6	İzmir Demokrasi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Analiz Teknikleri SBP212	Seçmeli
7	Karadeniz Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Mekan- Toplumsal Yapı Dinamiği SBP3020	Seçmeli
8	Muğla Sıtkı Kocman Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kent Morfolojisi CRP3502	Seçmeli
9	Sivas Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentlerin Gelişim Dinamikleri MSD4023	Seçmeli
10	TED Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Tarih İçinde Kent CITY232	Zorunlu
11	TED Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Morfoloji CITY412	Zorunlu
12	Orta Doğu Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Türk Kentlerinde Kentsel Konut Oluşumu Ve Değişim CRP478	Seçmeli
13	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kent Analiz Yöntemleri PLN 235	Seçmeli
14	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kent Morfolojisi – Ulaşım PLN 236	Seçmeli
15	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Küreselleşme ve Mekânsal Dönüşümler PLN 338	Seçmeli
16	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Dokunun Fiziksel Bileşenleri PLN335	Seçmeli
17	İstanbul Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Tarih İçinde Kent SMP232E	Seçmeli
18	Yıldız Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Mekanda Dönüşüm SBP4370	Seçmeli
19	Yıldız Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Coğrafya ve Kent Morfolojisi SBP4950	Seçmeli

Tablo 5'te örneklem grubunu oluşturan program/ders bilgi ve türlerinin Web tarama verilerine göre sınıflandırılması yapılmıştır. Web analizlerin bir sonucu olarak Mimarlık Bölümü derslerinin %13 zorunlu ders olarak verilirken %87'si seçmeli, Şehir Bölge Planlama Bölümü derslerinin ise %17'si zorunlu iken, %83'inin seçmeli olduğu ortaya konmaktadır.

Tablo 4. Örneklem grubunu oluşturan kentsel morfoloji içerikli derslerin şehir ve bölge planlama bölümleri lisansüstü düzeyinde web taraması verileri

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ LİSANS SEVİYESİNDE WEB TARAMASI			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Erciyes Uni. Department of Urban and Regional Planning	Şehir Morfolojisi ŞBP 526	Seçmeli
2	Orta Doğu Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Türk Kentlerinde Kentsel Konut Oluşumu Ve Değişim CRP711	Seçmeli
3	İstanbul Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Morfoloji KET 502E	Seçmeli

Tablo 5. Örneklem grubunu oluşturan kentsel morfoloji içerikli derslerin üniversite ve programlara göre web taraması verilerinin sınıflandırılması

WEB TARAMASI VERİLERİ					
Mimarlık Bölümü Sayısı	17	Lisans Seviyesi	19	Lisansüstü Seviyesi	4
Toplam Ders Sayısı	23	Zorunlu	3	Zorunlu	0
		Seçmeli	16	Seçmeli	4
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Sayısı	15	Lisans Seviyesi	21	Lisansüstü Seviyesi	3
Toplam Ders Sayısı	24	Zorunlu	5	Zorunlu	0
		Seçmeli	16	Seçmeli	3

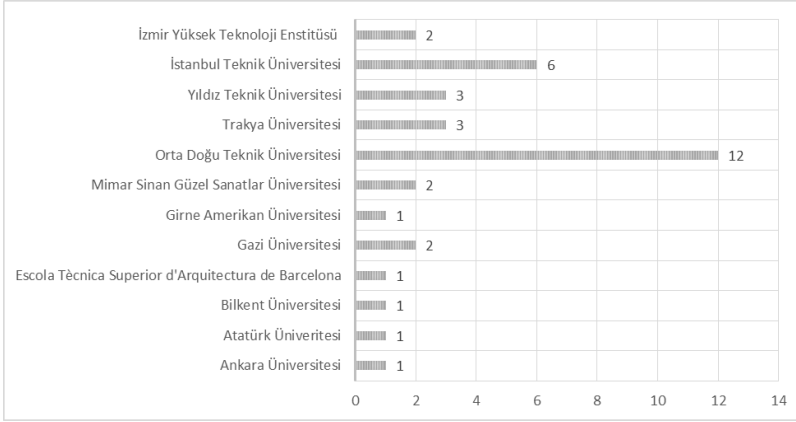
Anket Taraması Sonuçları

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki mimarlık ve şehir ve bölge planlama programlarının lisans ve lisansüstü düzeyde kentsel morfoloji eğitimi kapsamı ve yöntemlerini değerlendirmek için, ilgili programlarda görevli 170 akademisyene anketler ulaştırılmıştır. İlk çalışmada Katılımcıların 30'u (%20) geri dönüşte bulunmuştur ancak bu da düşük bir sayı olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle çalışmada sunulan anket sonuçlarının devam eden araştırmamızda “plot çalışma” olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmeliyiz.

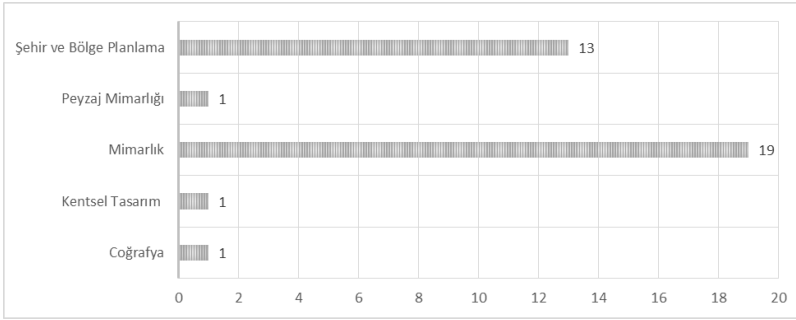
Geri dönüşler doğrultusunda katılımcıların bilgileri aşağıdaki şekillerde verilmiştir:

Katılımcıların cevaplarının analizi ile “kentsel morfoloji”nin üniversitelerin mimarlık/planlama lisans ve yüksek lisans programları içindeki konumunun değer-

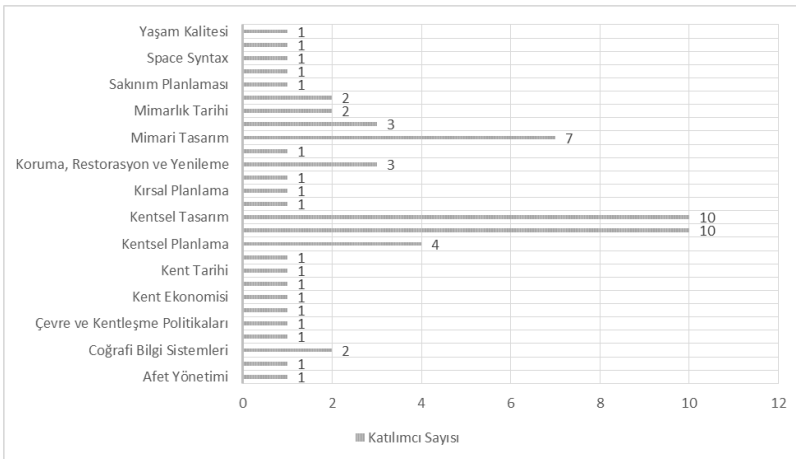

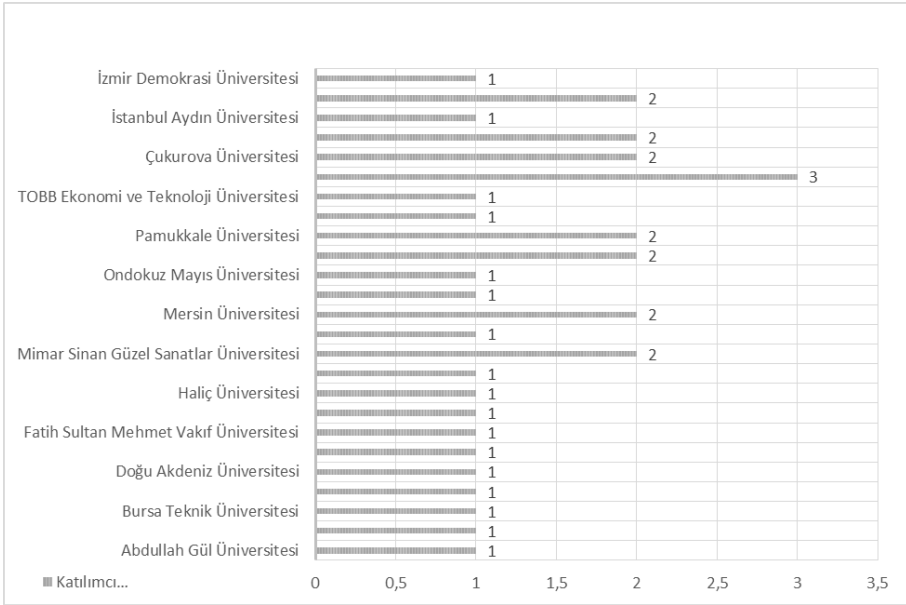
Şekil 1. Katılımcıların mezun olduğu üniversiteler listesi

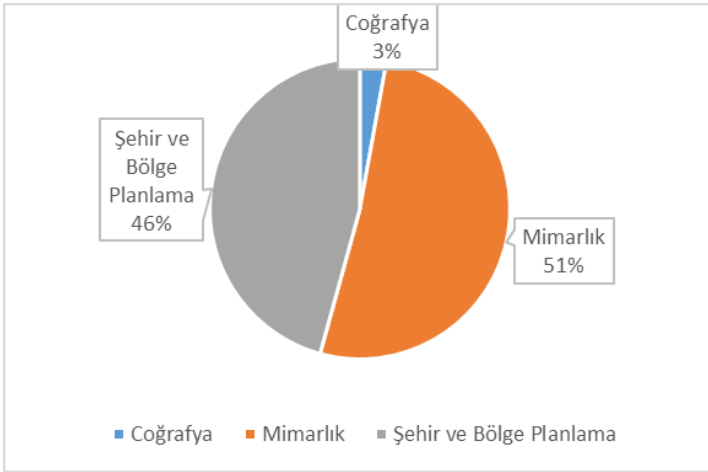
Şekil 2. Katılımcıların mezun olduğu bölümler/programlar listesi

Şekil 3. Katılımcıların uzmanlık alanları listesi

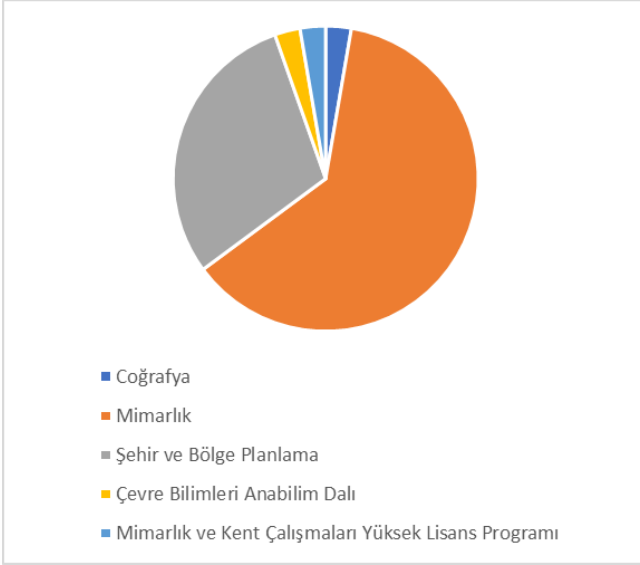

Şekil 4. Katılımcıların çalıştığı üniversiteler listesi

Şekil 5. Katılımcıların bağlı olduğu bölümler

lendirilmesi amaçlanmıştır. Anketin en önemli sorularından biri şöyledir; “İlgili programlarda kentsel morfoloji ile ilgili verdiğiniz dersler nelerdir?”. Bu sayede lisans ve lisansüstü düzeyde mimarlık ve kentsel planlama eğitiminde kentsel morfolojik çalışmaların ele alınma şekli ile farklı disiplinler ile ilişkisinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceği ön görülmektedir. Katılımcıların cevapları farklı eğitim seviyelerine göre aşağıdaki tablolarda verilmiştir:

Şekil 6. Katılımcıların ders vermekte olduğu programlar

Tablo 6. Örneklem grubunu oluşturan kentsel morfoloji içerikli derslerin mimarlık bölümleri lisans düzeyinde anket verileri

MİMARLIK BÖLÜMÜ LİSANS DÜZEYİNDE ANKET VERİLERİ			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Bursa Uludag Üni. Mimarlık Bölümü	Kamusal Dış Mekan ve Kimlik MİM3034	Seçmeli
2	Doğu Akdeniz Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Tasarım Süreci Arch355	Zorunlu
3	Fatih Sultan Mehmet Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Tasarım ve Şehir MİM352	Seçmeli
4	İstanbul Aydın Üni. Mimarlık Bölümü	Kent ve Ekoloji	Seçmeli
5	İstanbul Bilgi Üni. Mimarlık Bölümü	Mekanın Üretimi ve Kentsel Durum ARCH309	Seçmeli
6	İstanbul Bilgi Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Tasarıma Giriş ARCH310	Seçmeli
7	Maltepe Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Tasarım	-
8	Maltepe Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Tasarım Stüdyosu	-

Tablo 7. Örneklem grubunu oluşturan kentsel morfoloji içerikli derslerin mimarlık bölümleri lisansüstü düzeyinde anket verileri şehir ve bölge planlama

MİMARLIK BÖLÜMÜ LİSANSÜSTÜ DÜZEYİNDE MİMARLIK BÖLÜMÜ ANKET VERİLERİ			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Abdullah Gül Üni. Mimarlık Bölümü	Sürdürülebilir Kentsel Tasarım ARCH 542	Seçmeli
2	Çukurova Üni. Mimarlık Bölümü	Kent Morfolojisi MM559	Seçmeli
3	Doğu Akdeniz Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Çalışmalarda Tipomorfolojik Analiz UDE5 515	Seçmeli
4	Haliç Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Mekan ve Kimlik MİM568	Seçmeli
5	Trakya Üni. Mimarlık Bölümü	Kentsel Dokular MİM724	Seçmeli
6	Düzce Üni. Mimarlık Bölümü	Mimarlıkta Tipo-Morfolojik Çözümleme: Kuram ve İlkeler MMR523	Seçmeli
7	Maltepe Üni. Mimarlık Bölümü	Sürdürülebilir Kent Planlama	Seçmeli

Tablo 8. Örneklem grubunu oluşturan kentsel morfoloji içerikli derslerin şehir ve bölge planlama bölümleri lisans düzeyinde anket verileri

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ LİSANS DÜZEYİNDE ANKET VERİLERİ			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	Bursa Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Planlama Stüdyosu II SBP0126	Zorunlu
2	Bursa Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Planlama Stüdyosu IV SBP0228	Zorunlu
3	İzmir Demokrasi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Planlama Studyosu III	Zorunlu
4	İzmir Demokrasi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Planlama Studyosu o IV	Zorunlu
5	Pamukkale Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Morfolojisi SBP485	Seçmeli
6	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Planlama Atölyesi PLN102	Zorunlu
7	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Tasarıma Giriş	-
8	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Planlama ve Tasarım	-
9	Ondokuz Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kent Planlama I KENT102	Seçmeli
10	Orta Doğu Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Toplu Konut Planlaması ve Tasarımı CRP355	Seçmeli

Tablo 9. Örneklem grubunu oluşturan kentsel morfoloji içerikli derslerin şehir ve bölge planlama bölümleri lisansüstü düzeyinde anket verileri

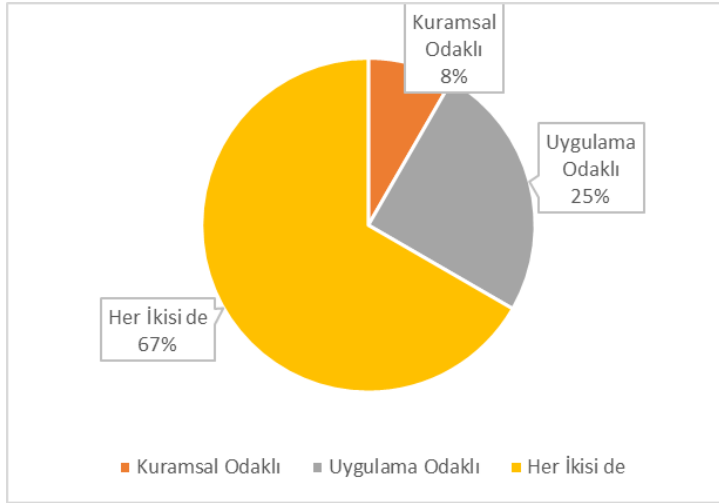
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ LİSANSÜSTÜ DÜZEYİNDE ANKET VERİLERİ			
NO	ÜNİVERSİTE- BÖLÜM	DERS ADI – DERS KODU	DERS TÜRÜ
1	İzmir Demokrasi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Morfoloji	Seçmeli
2	İzmir Demokrasi Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	İnsan ve Mekan Yerleşimleri	Seçmeli
3	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Tipo-Morfolojiler	Seçmeli
4	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Morfolojik Yöntem Olarak Space Syntax	Seçmeli
5	Konya Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kent Morfolojisi	Seçmeli
6	Konya Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Kentsel Morfoloji Ve Tipoloji	Seçmeli
7	Konya Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Ketsel Doku Ve Algı	Seçmeli
8	Orta Doğu Teknik Üni. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	ParamParametrik Kentsel Tasarım UD755	Seçmeli

Tablo 10’da gösterilen Anket analizlerinin sonucuna göre, Mimarlık Bölümü derslerinin %56 zorunlu ders olarak verilirken %44’si seçmeli, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü derslerinin %52’sinin zorunlu ve %48’inin seçmeli ders olduğunu belirtmiştir.

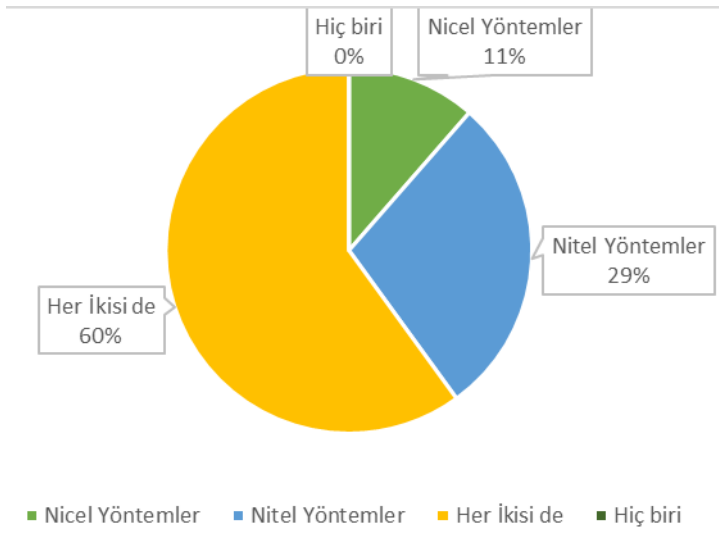
Tablo 10. Örneklem Grubunu Oluşturan Kentsel Morfoloji içerikli derslerin Üniversite ve Programlara Göre Anket Verilerinin Sınıflandırılması

ANKET VERİLERİ					
Mimarlık Bölümü Sayısı	11	Lisans Seviyesi	6	Lisansüstü Seviyesi	7
Toplam Ders Sayısı	15	Zorunlu	1	Zorunlu	0
		Seçmeli	5	Seçmeli	7
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Sayısı	8	Lisans Seviyesi	11	Lisansüstü Seviyesi	8
Toplam Ders Sayısı	21	Zorunlu	5	Zorunlu	0
		Seçmeli	3 (+2)	Seçmeli	8

Bu sonuçlar, derslerin %8’inin teorik çerçeve, %25’inin pratik çerçeve, %67’sinin ise her ikisinin de uygulandığını göstermektedir (Şekil 7). Söz konusu derslerin yaklaşımları %11 nicel, %29 nitel ve %60 her ikisi olarak ifade edilmektedir (Şekil 8).

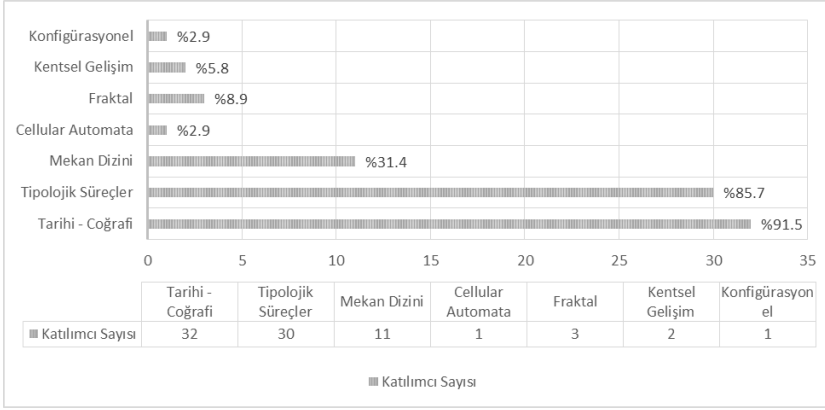
Şekil 7. Katılımcıların dersini / derslerini işleyiş biçimi

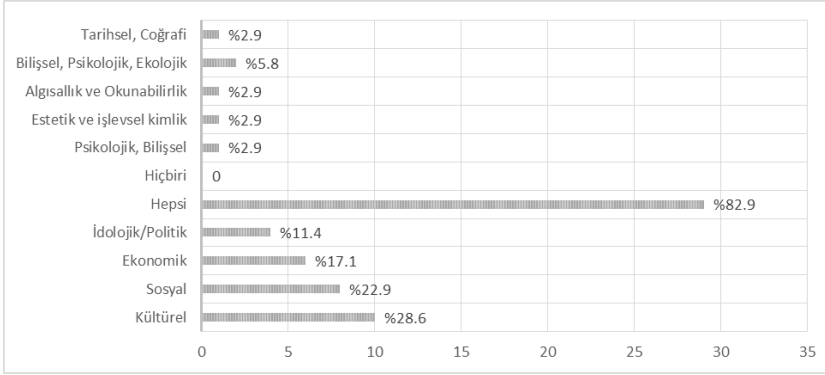
Şekil 8. Katılımcıların derslerinde kullandığı araştırma yöntemleri

Sonuçlar ayrıca kentsel morfoloji kavramının fiziksel kent formunun yanı sıra farklı boyutları da ele aldığını göstermiştir (Şekil 10).

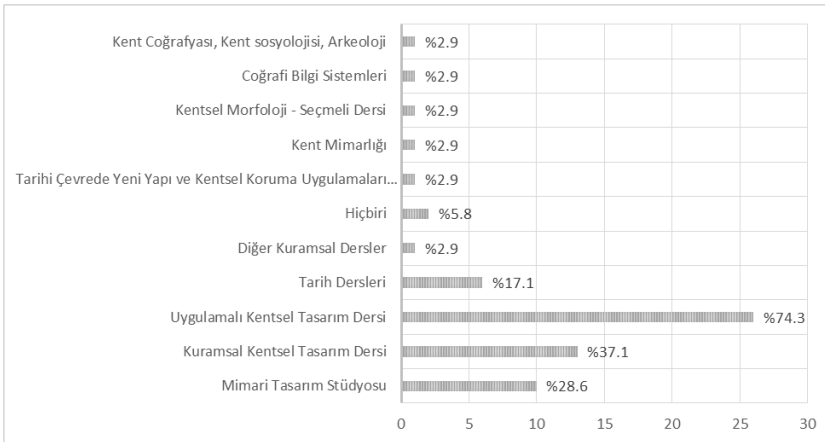
Katılımcılar, morfoloji kavramının, uygulamaya dayalı tasarım dersleriyle daha koordineli olduğunu belirtirken, 6. ve 7. Akademik dönemlerde ve lisansüstü düzeyde bu koordinasyonun daha yoğun olduğunu vurgulamışlardır.

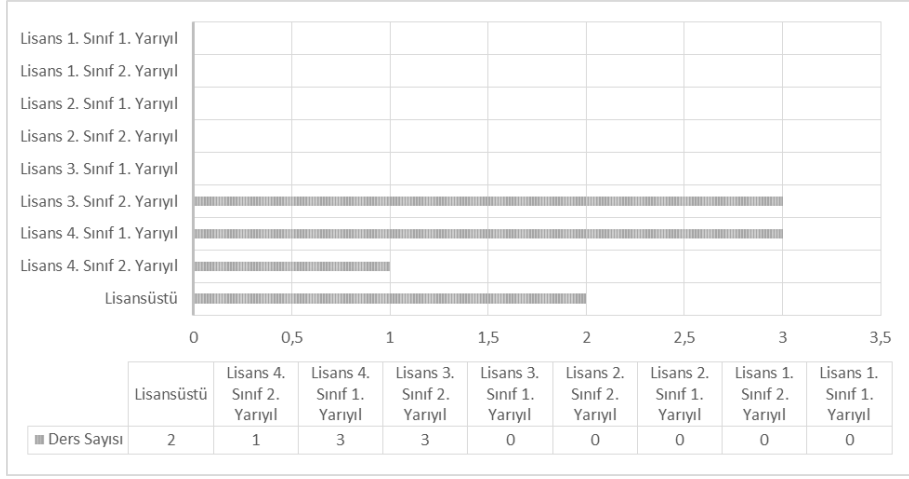
Şekil 9. Katılımcıların belirttiği morfolojik yaklaşım alanları

Şekil 10. Morfolojik Çalışmalarda Fiziksel Kent Formunun yanında Önemli Olan diğer Boyutlar

Şekil 11. Dersin program içinde ve/veya dışında diğer dersler ile kordinasyonu

Şekil 12. Dersin program içinde ve/veya dışında diğer dersler ile kordinasyonu – Mimari Tasarım Atölyesi Seviyesinde

Sonuç

Genel araştırma bulgularına ve çalışmanın başlangıcında belirttiğimiz araştırma sorularına atıfta bulunarak sonuçlarımızı şu şekilde özetleyebiliriz:

Kentsel Morfolojiyi Eğitiminde Hangi Çalışma Alanlarını Dikkate Almalıyız?

- Mimarlık
- Kent planlama
- Kentsel tasarım
- Peyzaj Mimarlığı
- Tarih
- Kentsel Koruma
- Arkeoloji
- Coğrafya
- Sosyoloji
- Beşeri Bilimler

Kimler İçin Kentsel Morfoloji Öğrenimi/Eğitimi?

- Mimarlar
- Kent plancıları
- Kentsel tasarımcılar
- Peyzaj mimarları
- Tarihçiler / Kent Tarihçileri
- Kentsel koruma uzmanları
- Arkeologlar
- Coğrafyacılara
- Sosyologlar

Neden Kentsel Morfoloji Öğrenimi/Eğitimi?

- Mimar ve şehir plancıları için uygulama ve araştırma nesnesi olarak kentsel mekanın nitelikleri, mekanın biçimlendirilmesi ve ilgili süreçlerin kavranması ve açıklanmasının sağlanması
- Yerleşimlerin kimliğini ve tarihsel önemini ortaya koyan karakteristik özelliklerinin, yapısının tanımlanabilmesi, yapıyı çevrenin fiziksel formunu tarihsel süreç içinde nasıl kazandığını anlamak açısından analitik bir çalışma gerçekleştirilebilmesi
- Kentsel bağlama özgü koşulların anlaşılması
- Kentsel biçimin kökeninin anlaşılması ve bu yolla mimarlığın diğer disiplinlerle ve içinde bulunduğu dönemin koşullarıyla ilişkisinin kurulabilmesi
- Kent belleğinin sürekliliği ve tarihsel bağlamda, kent algısı, kentsel doku, kent formu, kentsel koruma ve kentsel tasarım alanlarında morfolojik analiz tekniklerinin öğrenilmesi.
- Özellikle tarihi dokular içerisinde çalışabilmek için bu alanların gelişiminin anlaşılması; bu gelişimde etkisi olan faktörler göz önünde bulundurularak, koruma ve alan yönetme ile ilgili kararların alınabilmesi
- Yerel karakterin korunması ve desteklenmesi ve yeni kentsel tasarım uygulamalarına ışık tutması
- Mimarlık ve Planlamaya geri besleme yapacak bilgi ve eşiklerin bulunabilmesi
- Kentlerin gelişim süreçlerinin anlaşılabilmesi
- Eğitim döneminde yapılacak morfolojik çalışmalar yoluyla eğitilenlerin yaratıcılıklarını geliştirilmesi
- Tasarım süreçleri içinde mimari ve kentsel tasarım eylemlerinin başarısı
- Soyutlama ve ölçekler arası tasarım stratejisi geliştirme yetisinin geliştirilebilmesine katkısı
- Mimari ve kentsel değişim ve gelişimi çok daha bütüncül bir perspektiften algılama yetisi sağlanması

Kentsel Morfoloji Eğitiminin Kapsamı Ne Olmalı Ve Eğitim Nasıl Verilmelidir?

Morfolojik çalışmalarda farklı yaklaşımlar:

- Mekansal
- Felsefi
- Kültürel
- Pratik/uygulama

- Çok disiplinli
- Çok boyutlu
- Ölçek
- Baęlam
- İlgili disiplin alanı

Sonuç olarak, çeşitli morfolojik yaklaşımların, nitel ve nicel yöntemlerin, teori ve pratiğin mimarlık, planlama, peyzaj mimarlığı ve kentsel tasarım ile ilgili mekansal bilimlerin daha fazla entegrasyonu ile *Kentsel Morfoloji için Bütünleřik bir Eğitim Modeli* önerilebilir.

Kaynaklar

Caniggia, G. and Maffei, G. C. (2001) Architectural composition and building typology: interpreting basic building (Alinea, Firenze).

Kropf, K. (2001) 'Conceptions of change in the built environment', Urban Morphology 5, 29-42.

Scheer, B. C. (2010) The evolution of urban form: typology for planners and architects (American Planning Association, Chicago, IL).

Whitehand, J. W. R., Gu, K., Conzen, M. P. and Whitehand, S. M. (2014) 'The typological process and the morphological period: a cross-cultural assessment', Environment and Planning B: Planning and Design 41, 512-33.